

ME PYSTYMME PAREMPAAN

Puheenvuoro Naantali24 -tapahtumassa 12.6.2019

Arkipiispa Tapio Luoma

Maassamme ja Euroopassa eletään juuri näinä päivinä kiinnostavaa taitekohtaa. Sekä omat eduskuntavaalimme että Europan Unionin parlamenttivaalit ovat takana. Suomessa uusi hallitus on aloittamassa työtään ja myös Euroopan komissiota ollaan piakkoin kokoamassa. Molempia vaaleja seurattiin jännityksellä. Pitkin kulunutta talvea ja kevättä on esitetty huolestuneita kysymyksiä siitä, mihin suuntaan maamme ja maanosamme on menossa. Yleisesti on tunnustettu, että Euroopan, Euroopan Unionin ja myös Suomen sisäinen yhteiskunnallinen ilmapiiri on muuttunut.

Tilannekuvat, joita viime kuukausien aikana on piirretty, ovat osoittaneet, miten länsimaisissa yhteiskunnissa polarisaatio on vahvistunut. Identiteetit ohjaavat ajatuksia ja käyttäytymistä enemmän kuin ideologiat. Populismi on saanut kannattajia niistä, jotka ovat tyytymättömiä omaan asemaansa yhteiskunnassa tai pettyneitä tähän asti harjoitettuun politiikkaan. Vihapuhe myrkyttää ilmapiiriä. Kysymys maahanmuutosta koettelee yhteiskuntarauhaa. Kulttuurien vuorovaikutuksen sijaan puhutaan kulttuurien yhteentörmäyksistä. Suurvaltopolitiikka heijastelee mahtimaiden uutta uhoa ja myös piittaamattomuutta kansainvälisiä sopimuksia kohtaan. Tietoisuus ilmastonmuutoksesta ei helpota oloa epävarmuuden keskellä.

Tällaisia tilannekuvauksia ja analyyskejä olemme viime aikoina kuulleet paljon. Ne ovat vavahduttavia. Ne paljastavat, kuinka suurten haasteiden edessä olemme niin ihmisinä, kansakuntina, maanosamme asukkaina kuin ihmiskunnan jäsenenäkin. On myös syytä muistaa, että kokonaiskuva ei välttämättä ole niin synkkä kuin näiden analyysien johtopäätöksenä voisi ajatella. On muistettava, että elämme poikkeuksellisen pitkää rauhan kautta Euroopassa. Maanosamme ei ole ollut koskaan näin vauras. Terrorismia on vähemmän kuin esimerkiksi 1970- ja 1980-luvuilla ja kaupunkien turvallisuus on huomattavasti parantunut, ainakin Suomessa. Vastaavia myönteisiä tilastotietoja saadaan myös muualta maailmasta. Ei siis pidä unohtaa sitä hyvää, jonka keskellä elämme. Juuri myönteisyydestä käsin on tärkeää tarkastella aikamme ongelmakohtia, sillä näkökulmalla on väliä.

Analyysien tekeminen ja niihin perehtyminen ei itsessään vielä meitä auta eteenpäin. Niiden lisäksi tarvitaan paljon yhteistä pohdintaa siitä, miten näissä oloissa parhaiten asioita hoidetaan. Viime kädessä kaikki on kiinni ihmisestä, siitä, miten me ihmisinä toimimme ja kohtelemme toisiamme ja tätä maapalloa.

Yksi tärkeä kysymys on, miten suomalaisina ja eurooppalaisina tulemme toimeen menneisyytemme kanssa. Historiastamme johtuen kokemus joko voittajan tai häviäjän roolista elää syvällä sielunmaisemassamme. Varsinkin häviäjän roolista kumpuavat ne levottomuutta aiheuttavat piirteet, joihin alussa viittasin. Tämä seikka on oleellinen Suomen kaltaisessa yhteiskunnassa, jossa hyvinvoinnin pitäisi jakaantua tasaisesti kaikille ilman, että syntyy jakoa voittajiin ja häviäjiin.

Hyvinvointiyhteiskunta on laajasti tunnustettu kannatettavaksi tavoitteeksi ja niinpä meillä Suomessakin sitä on haluttu rakentaa kautta koko poliittisen puoluekentän, elinkeinoelämän ja työmarkkinoiden. Sekin myönnetään laajasti, että hyvinvointiyhteiskunta voi perustua vain keskinäiseen luottamukseen. Vaikeudet alkavat kuitenkin siinä vaiheessa, kun kysytään, millä keinoilla hyvinvointiyhteiskunta säilytetään ja sitä edelleen rakennetaan. Jako voittajiin ja häviäjiin ei rakenna luottamusta. Tämä on myös näinä aikoina aloittavan uuden hallituksemme oleellisia kysymyksiä.

Me pystymme parempaan. Me kykenemme näkemään ihmisen paljon syvemmin ja monipuolisemmin kuin vain joko voittajana tai häviäjänä. Me voimme nähdä toistemme laajemmassa kontekstissa, jossa tunnustamme toistemme arvon ja merkityksen. Jaotteluita, joita ihmisten ja ihmisryhmien välille niin helposti muodostuu, on mahdollista lieventää. Hyvinvointiyhteiskunta on edelleen tärkeä tavoite. Polarisaatio, vihapuhe ja omiin kupliin juuttuminen on mahdollista muuttaa toisenlaiseksi, myönteisenä nähdyksi erilaisuudeksi, kriittiseksi mutta hyvää tarkoittavaksi vuoropuheluksi ja aitoon vuorovaikutukseen antautumiseksi. Tämä on hyvin ihanteellista puhetta, mutta juuri sitä nyt tarvitaan, sillä meillä ei ole varaa antaa ihanteiden nujertua

Pohtiessamme, millä tavalla voisimme vahvistaa keskinäistä luottamusta ja vahvistaa kokemusta siitä, että olemme niin Suomessa kuin Euroopassakin yhteisellä asialla, on syytä kiinnittää huomiota kolmeen haasteeseen. Löydämme ne ympäriltämme mutta myös omasta itsestämme. Siitä, miten niihin vastaamme, riippuu paljon. Ne kaikki liittyvät ihmisen henkilökohtaisiin kokemuksiin ja tunteisiin – meille jokaiselle nämä kokemukset ja tunteet ovat tuttuja.

Ensimmäinen haaste on kauna. Kauna syntyy epäoikeudenmukaisuuden kokemuksesta, jonka alkuperä saattaa olla kaukana menneisyydessä. Euroopan sotien ja levottomuuksien taustalla on paljon kansallista, kollektiivista kaunaa ja vääryyden kärsimistä. Rauhansopimukset on koettu epäoikeudenmukaisiksi. Vallanpitäjät ovat toimineet kohtuuttomasti. Hallinto ei ole kuunnellut tavallisen kansan ääntä ja eliitti on jatkanut elämäntapaansa piittaamatta vähäosaisista. Kauna vaatii kompensatiota, korvausta, mikä puolestaan toteutuessaan herättää kaunaa jossakin muualla.

Toinen luottamusta haastava seikka on kärsimättömyys. Ajantajumme on muutamassa sukupolvessa muuttunut. Ajan kulumista ei mitata enää taivaankappaleiden liikkeillä vaan jopa sekunnin tuhannesosia mittaavilla laitteilla. Viestintäteknologia on tuonut käsittämättömän suuren informaatiomassan ulottuvillemme ja sen voimme saada käyttöömmä muutamalla klikkauksella koska vain. Mikroaaltouuni valmistaa muutamassa hetkessä sen, mikä tavallisessa uunissa kestäisi tunnin tai pari. Tämä aika vaatii nopeita muutoksia, mutta kypsymistä se ei jaksa odottaa.

Kolmas luottamusta haastava seikka, kovuus, on sukua kahdelle edelliselle. Kovat sanat ja asenteet saavat aikaan kovia sanoja ja asenteita. Niiden taustalla on vakuuttuneisuus – tai luuloteltu vakuuttuneisuus – omasta oikeassa olemisesta. Kovuus rakentaa ihmisen ympärille panssarin, joka näyttää pelottavalta. Sen suojista voi sanoa muista ihmisistä mitä tahansa. Kovuus on kovuutta, vaikka se vakuuttaisi tahtovansa hyvää ja puolustavansa kaikille tärkeitä asioita.

Kaunan, kärsimättömyyden ja kovuuden haasteet on otettava vakavasti, jos haluamme vahvistaa keskinäistä luottamusta. Oleellista on, miten niihin vastaamme. Luottamusta rakentaaksemme kaunan käsittelemiseksi on etsittävä sovintoa, sovintoa menneisyyden ja siinä kärsittyjen vääryyksien kanssa. Menneisyyttä ei saa takaisin eikä paluuta siihen ole. Tämä ei merkitse epäoikeudenmukaisuuksien hyväksymistä vaan voimaantumista niiden korjaamiseksi. Sovinto vapauttaa kaunan ja menneen taakasta ja antaa näkökulmat tulevan rakentamiseen.

Kärsimättömyys kaipaa rinnalleen ilmavuutta, tilaa, jossa ei vaadita asioiden nopeaa ratkeamista vaan sallitaan niiden kypsyminen. Tämä ei tarkoita viivyttelyä tai tarkoituksellista kehityksen jarruttamista. Kyse on pikemminkin siitä, että harkinta saa mahdollisuuden vaikuttaa. Ajankäyttöä voi hallita, mutta aikaa itseään ei voi. Olemme aina ja kaikkialla sen asettamien ehtojen alaisia. Luottamuksen rakentuminen ottaa oman aikansa.

Kovuus on yritystä peittää oma haavoittuvuus. Monissa viimeaikaisissa luottamusta luotaavissa tutkimuksissa on toistuvasti korostettu haavoittuvuuden merkitystä. Luottamus merkitsee aina riskin ottamista, sen riskin, että luottamus vaihtuukin pettymykseksi, joka haavoittaa ihmistä. Jos haluamme rakentaa luottamusta, meidän on oltava valmiit siihen kipuun, jonka pettymyksen aiheuttama

haavoittuminen tuo. Viimeistään tässä huomaamme, miten oleellista luottamuksen kannalta on, millaisena näemme itsemme ja toisemme, millaista ihmiskäsitystä edustamme. Kaunan, kärsimättömyyden ja kovuuden haasteeseen on mahdollista menestyksellisesti vastata korostamalla sovintoa, ilmavuutta ja haavoittuvuutta. Tässä kaikessa ei ole lopulta kyse mistään muusta kuin inhimillisyydestä kaikkine mahdollisuuksineen ja rajoitteineen.

Suomi ja Eurooppa ovat nyt uuden edessä. Miten hoidamme luottamusta, joka on demokraattisen järjestelmän yksi perustava tekijä? Demokratia ei saa typistyä ihmisen kovuuden äänekkääksi huutamiseksi. Sen sijaan demokratian pitää kukoistaa haavoittuvien ihmisten yrityksenä, joka haluaa rakentaa meille kaikille yhteistä todellisuutta. Me pystymme parempaan. Toivoa on.